

в Україні, пов'язані із закритістю і непрозорістю позичальників, концентрацією уваги банківського ризик-менеджменту на окремих кредитах на шкоду управлінню кредитним портфельним ризиком, низьким ступенем розвитку інфраструктури фінансового ринку (бюро кредитних історій, рейтингових агентств), неврегульованістю правового статусу похідних фінансових інструментів, таких як кредитні деривативи. В Україні відсутня цілісна нормативна база регулювання похідних фінансових інструментів, в тому числі операцій з кредитними дериватами. Ні один різновид похідних фінансових інструментів не визнаний державою на рівні законів. У той же час для того, щоб кредитні деривати стали реальними інструментами кредитними портфелями банків і страхування кредитних ризиків в Україні, а вітчизняні банки змогли використовувати накопичений світовий досвід застосування цих інструментів, на наш погляд, необхідно чітко законодавчо врегулювати діяльність, пов'язану із використанням похідних фінансових інструментів. Недосконалість законодавства залишається одним з головних факторів, що стримують розвиток строкового ринку в Україні і, зокрема, ринку кредитних деривативів [5, с. 127].

Водночас, незважаючи на вказані труднощі, висока оцінка перспектив кредитних деривативів пов'язана із тим, що вони є двосторонніми фінансовими контрактами між продавцем кредитного захисту і покупцем, в якому вони домовляються обмінювати передбачуваний або математично розрахований грошовий потік при настанні кредитної події в майбутньому періоді за певну плату. Такі види кредитних деривативів, як кредитні дефолтні свопи, свопи на сукупний дохід, «пакетні» (або «корзинні») свопи, а також зв'язані кредитні ноти, можуть бути використані у вітчизняній банківській практиці для вибору оптимальної стратегії управління кредитним ризиком, що ґрунтується на операціях із їх купівлі чи продажу, виходячи із тих завдань, які ставить перед собою комерційний банк. Якщо основний наголос у банківській стратегії робиться на зниженні ризику концентрації кредитних вкладень, то найбільш адекватною стратегією буде купівля кредитних деривативів, тоді як їх продаж буде необхідним при цілеспрямованій диверсифікації активів.

Висновки. Використання розглянутих способів мінімізації банківського кредитного ризику в процесі застосування кредитних деривативів може дозволити, на наш погляд, істотно підвищити ефективність банківської діяльності, особливо в нестабільних умовах кризових явищ на фінансових ринках, коли гостро постає проблема активізації кредитних вкладень банків у розвиток реального сектора як ключового елемента системи заходів із подолання кризи і виходу економіки із рецесії. Перспективами подальших розвідок у напрямку дослідження даної сфери організації банківської справи слід вважати вивчення шляхів удосконалення організації банківського ризик-менеджменту щодо мінімізації основних видів ризиків банківської кредитної діяльності на основі використання кредитних деривативів, що може сприяти підвищенню фінансової стійкості банківської системи країни та підвищенню ефективності організації кредитних відносин банків з клієнтами.

Література

1. Банківські операції: Підручник / За заг. ред. А. М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.
2. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посібник / За ред. В. В. Вітлінського. – К.: Знання, 2000. – 251 с.
3. Примостка Л. О. Фінансовий менеджменту банку: Підручник. – К.: КНЕУ, 2004. – 468 с.
4. Роуз П. С. Банковский менеджмент: Пер. с англ. – М.: Дело Лтд, 1995. – 768 с.
5. Управление деятельностью коммерческого банка (банковский менеджмент): Учебник / Под. ред. О. И. Лаврушина. – М.: Юристъ, 2002. – 688 с.

Надійшла 17.03.2009

УДК 330

Г. М. ЗАБЧУК

Тернопільський національний економічний університет

МЕХАНІЗМ ЗАСТОСУВАННЯ КРЕДИТНИХ ВАЖЕЛІВ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ

Розглянуто особливості організації передачі коштів банками у тимчасове кредитування підприємствам на основі кредитних важелів. Виділено механізми, що стимулюють відносини банків з суб'єктами господарювання, запропоновано напрями активізації банківського кредитування в Україні.

The features of organization of transmission of facilities are considered by jars in the temporal crediting to the enterprises on the basis of credit levers. Mechanisms which stimulate the relationships of banks with the subjects of menage are selected, directions of activation of the bank crediting are offered in Ukraine.

Постановка проблеми. В умовах спаду виробництва вкрай актуальним залишається питання удосконалення механізму застосування кредитних важелів комерційними банками для забезпечення

безперервного кругообігу коштів та стимулювання розвитку виробництва.

Механізм застосування кредитних важелів передбачає конкретні організаційні заходи передачі коштів суб'єктам господарювання у тимчасове користування. Він включає сукупність взаємопов'язаних елементів кредитної політики і кредитних технологій, які визначають стратегію і тактику кредитних відносин між комерційним банком і суб'єктами господарювання, а також оцінку кредитного ризику [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами кредитування в різні часи займалися Левандівський О.Т., Раєвський К.Є., Полозенко Д.В., Дем'яненко М.Я. та ін. Необхідно відзначити, що вони розглядали механізм кредитування з позицій одержувача кредитних ресурсів.

Метою статті є дослідження стратегічних цілей, завдань, орієнтирів, а також їх досягнення через тактичні засоби, процедури, прийоми, що формують кредитні відносини в банку в рамках кредитного процесу.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Кредитна політика і кредитні технології - це дві сторони кредитного процесу. Кредитна політика визначає цілі і завдання кредитування в конкретному банку (стратегічна складова), а також регламентує способи їх досягнення і процедури (тактична складова). Кредитна політика не є догмою, вона схильна до змін і коректування. Разом з тим, як і будь-яка інша політика, вона має бути стабільною.

На відміну від кредитної політики, кредитні технології перебувають в перманентному процесі вдосконалення, вони залежать від досягнень науково-технічного прогресу, економічної наукової думки, досвіду і знань персоналу конкретного банку. Чітке розуміння банком закономірностей технологій кредитування дозволяє науково обґрунтовано спрогнозувати розвиток усього кредитного процесу. Кредитні технології регулюються і регламентуються конкретними нормами і інструкціями [2].

Розглянемо конкретний зміст кредитних технологій відповідно до етапів кредитного процесу.

Отже, на початку банк здійснює оцінку кредитоспроможності позичальника. Технологія оцінки кредитоспроможності клієнтів включає всебічну оцінку діяльності потенційних позичальників [3, с. 625].

На практиці багато комерційних банків формально проводять оцінку кредитоспроможності клієнтів, яка зводиться, як правило, до розрахунку відповідних коефіцієнтів на основі даних бухгалтерської звітності. Відповідно до рекомендацій НБУ щодо визначення фінансового стану позичальників комерційний банк повинен використовувати для критеріїв економічної оцінки фінансової діяльності позичальника низку показників. Банки самостійно визначають склад коефіцієнтів, що розраховуються, визначають процедуру їхнього розрахунку. Однак, наголосимо, що значення коефіцієнтів потрібно диференціювати, по-перше за галузями, як це роблять деякі банки з іноземним капіталом, оскільки різні галузі мають об'єктивно різну структуру активів і пасивів, по-друге, прив'язати до темпів інфляції, зростання якої сприяє завищенню низки показників. Крім цього, рекомендовані значення коефіцієнтів потрібно диференціювати і в регіональному розрізі, оскільки різні території мають не однакові виробничі умови і можливості для збуту продукції, що позначається на фінансових показниках їхньої діяльності.

Результат оцінки кредитоспроможності позичальника, зазвичай, зводиться до єдиного узагальненого показника - рейтингу, вираженого в балах. Для нього визначаються межі інтервалу коливання, при яких доцільне кредитування. За результатами оцінки фінансового стану позичальники класифікуються за класами [4, с. 186].

Проте, цього недостатньо для визначення рівня кредитоспроможності клієнта, а, відтак, і ступеня кредитного ризику для банку. По-перше, інформація в балансах і звітах дуже часто не відображає дійсного стану справ конкретного підприємства. Багато з них для оптимізації оподаткування розробляють фінансові схеми таким чином, що реальна картина істотно відрізняється від офіційної звітності. Крім цього, часто підприємства для отримання кредиту використовують прийом "прикрашення" звітності, щоб створити видимість вищих показників. Наприклад, практично будь-яке підприємство оточують взаємозалежні структури, утворюючи таким чином "холдинг". Активи і обороти структур, що входять в такий холдинг "перетікають" з одного підприємства в інше. Утримуючи декілька днів матеріальні цінності або кошти у вигляді готівки чи на розрахунковому рахунку підприємства - потенційного позичальника, створюється видимість забезпеченості покриття кредиту. Якщо в цей час складають баланс, то показники платоспроможності, розраховані методом коефіцієнтів, будуть значно "прикрашені" і не дадуть об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства.

По-друге, інфляція дуже перекручує дані бухгалтерських звітів, що також негативно впливає на ступінь об'єктивності аналізу, і співробітники кредитних підрозділів не завжди можуть дати правильну оцінку платоспроможності позичальника на основі отриманих результатів шляхом обчислення коефіцієнтів.

По-третє, оціночні коефіцієнти надають аналітику статичну інформацію (на певну дату) про платоспроможність підприємства і, таким чином, об'єктивність аналізу падає. У банківській практиці основний акцент робиться на оцінку поточної ситуації, тобто завжди використовується інформація минулих періодів, тоді як в західних банках увага аналітика направлена не тільки на аналіз попередньої діяльності позичальника, а й прогнозування подальшої його роботи. Проблеми з отриманням статистичних даних про надані кредити та іншої необхідної для оцінки кредитоспроможності інформації можуть бути усунені за умови нормального функціонування інституту бюро кредитних історій.

У практиці деяких банків такий підхід використовується (наприклад, Райффайзен Банк Аваль, ВТБ Банк), проте, на наш погляд, застосування його було б доцільне для всіх банків, враховуючи сьогоднішню економічну ситуацію.

Наступним етапом є оцінка бізнес-проектів. Технологія їхньої оцінки складна і вимагає високої кваліфікації від співробітників кредитних підрозділів, оскільки необхідно не тільки добре знатися на різних сферах підприємництва, а й уміти враховувати вплив макроекономічних чинників: інфляції, загальної економічної нестабільності, стану і перспектив розвитку конкретних галузей економіки. Їхня недооцінка та швидка зміна економічної ситуації в країні може привести до того, що розрахункові дані бізнес-планів будуть кардинально відрізнятись від ситуації, що реально складається на ринку і відповідно вже в ході підготовки потребують коректування. Далеко не кожен банк має в штаті фахівця з аналізу наданих проектів, ринку, що добре знається на кон'юктурі. Але навіть дуже кваліфікований консультант, що володіє методами планування бізнесу і обізнаний у загальних підходах, може допустити помилку, не взявши до уваги специфіку даного виду діяльності і конкретного підприємства. Часто вже під час реалізації проекту з'ясовуються недоробки бізнес-плану: невраховані витрати, недоотриманий прибуток, введені податки, мита і таке подібне. В усіх цих випадках, навіть якщо підприємство не є злісним неплатником через непередбачуваність економіки, банк ризикує не тільки залишитися без прибутку, а й не повернути основну суму кредиту.

Основною причиною виникнення фінансових труднощів у процесі реалізації проекту є недооцінка розмірів необхідного оборотного капіталу, що, у свою чергу, викликане надмірно оптимістичними прогнозами по виручці, неточною оцінкою періоду оплати дебіторської заборгованості, недооцінкою витрат на початковій стадії проекту або іншими помилковими розрахунками. Тому при оцінці бізнес-планів банківським працівникам слід звертати увагу на найбільш типові помилки бізнес-проектів, а саме: переоцінку можливого обсягу реалізації товару; завищення кінцевої ціни реалізації товару або готової продукції; заниження витрат, пов'язаних з реалізацією бізнес-проекту; неточність визначення термінів обороту (у більшості випадків термін кредитування не відповідає реальному терміну торгового обороту). Якщо термін кредитування менше терміну реального торгового обороту, у клієнта виникає фінансовий розрив між терміном отримання виручки і терміном погашення кредиту. Наймовірніше позичальник або звернеться з проханням пролонгувати кредит або шукатиме джерела для рефінансування позики в іншому банку.

У випадку якщо термін кредитування більший терміну реального торгового обороту, виручка від реалізації надійде раніше, ніж наступить термін погашення кредиту. При цьому добросовісний позичальник погасить позику заборгованість достроково. Разом з тим, існує вірогідність того, що позичальник направить грошові кошти на фінансування наступного обороту або, що небезпечніше, на фінансування інших напрямів своєї діяльності. Очевидно, що нецільове використання кредиту може обернутися для банку проблемою несвоєчасного повернення грошових коштів [5, с. 450].

Акцентуючи увагу на забезпеченні, комерційні банки оцінюють його, як правило, у першу чергу. Разом з тим більшість з них зупиняються на цьому етапі і не здійснюють регулярного контролю і оцінки забезпечення протягом терміну дії позики. Перша, найбільш поширена помилка, спільна для всіх перерахованих форм, - неправильне визначення заставної вартості. Слід зазначити, що існує декілька понять вартості: балансова (вартість, за якою товарно-матеріальні цінності враховуються на балансі підприємства); ринкова (вартість, яка склалася в конкретний час, в конкретній місцевості під впливом певних обставин і чинників); ліквідна (вартість, за якою конкретні товарно-матеріальні цінності можуть бути обмінені на грошові кошти в короткий термін і з урахуванням витрат, пов'язаних з реалізацією); заставна (вартість, за якою банк приймає в заставу товарно-матеріальні цінності). Оскільки заставна вартість є похідною по відношенню до ліквідної, то саме остання повинна представляти для банку найбільший інтерес. Проте, аналіз існуючої ситуації в банках показав, що заставна вартість визначається в більшості випадків за згаданою ринковою вартістю, а іноді, через формальне ставлення до справи, і за балансовою вартістю з урахуванням певного коефіцієнта. Очевидно, що такий підхід недопустимий, оскільки балансова вартість, в умовах специфіки звітності, як правило, не має нічого спільного не тільки з ліквідною вартістю, а й навіть, на жаль, і з ринковою. Що стосується останньої, то, як було відмічено вище, вона складається на ринку в певний час і в певній місцевості. Отже, у разі потреби реалізації через певний час, ситуація на ринку може змінитися, і ринкова вартість зменшиться. Крім того, ринкова вартість не враховує ряд можливих витрат, пов'язаних з реалізацією. Що стосується оцінки вартості нерухомості, то, не дивлячись на залучення до співпраці з банками агенцій нерухомості, під час реалізації виникають проблеми, оскільки, як правило, агенції у своїх висновках вказують ринкову вартість, і тому термін продажу об'єктів носить тривалий характер. Крім цього часто не враховується можливість зниження у майбутньому загального попиту на комерційну (виробничу) або житлову нерухомість. А такі економічні катаклізми, що виникли, наприклад, на кінець 2008 року, в результаті яких ринок нерухомості призупинився і нерухомість відчутно подешевшала, взагалі ніхто не враховує [6].

Висновки. Комерційним банкам слід звернути особливу увагу на якісну і кількісну оцінку пропонованих у заставу об'єктів.

В умовах труднощів, пов'язаних з практичною реалізацією заставного права, необхідно підвищувати рівень юридичної чистоти договорів застави, поручительств та ін., а також документів з ними пов'язаних.

Комерційним банкам необхідно вивчати зарубіжний досвід роботи із забезпеченням, а також використовувати нові методи і форми забезпечення кредитних зобов'язань.

Крім оцінки забезпечення банк повинен комплексно оцінити кредитний ризик. Результатом комплексної оцінки кредитного ризику є прийняття рішення про надання або не надання конкретного кредиту, а також, у разі позитивного рішення, визначення основних його параметрів: мета, сума, термін, відсоткова ставка, забезпечення та інші умови. Очевидно, що така оцінка є результатом синтезу оцінок кредитоспроможності клієнта, пропонованого до кредитування бізнес-проекту, забезпечення, а також інших чинників, які можуть впливати на повернення кредиту.

Література

1. Hume D. "Of Money" in Writings on Economics / ed. by Eugene Rotwein. – Madison. University Wisconsin Press, 1995. – P. 217.
2. Деньги. Кредит. Банки / Под. ред. О. И. Лаврушина. – М., 2003. – 543 с.
3. Завгородній А. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Е. 45, Т. 2 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 848 с.
4. Иришев Б. К. Денежно-кредитная политика: концепция и механизм. – Алма-Ата, 1990. – 245 с.
5. Фінансово-економічний аналіз: Підручник / Буряк П. Ю., Римар М. В., Биць М. Т. та ін.; Під ред. П. Ю. Буряка, М. В. Римара. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 528 с.
6. <http://readbookz.com/book/109/2652.html>

Надійшла 26.03.2009

УДК 657.6

І. О. КАПУЧАК, А. В. ХМЕЛЕВСЬКА

Хмельницький національний університет

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Наведено авторське визначення поняття організації обліку та складання фінансової звітності; здійснено порівняльний аналіз принципів організації виробництва та принципів організації обліку на основі запропонованих французькими та вітчизняними вченими; запропонована схема систематизованих та класифікованих принципів організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Author determination of concept of organization of account and drafting of the financial reporting is resulted; the comparative analysis of principles of organization of production and principles of organization of account is carried out on the basis of offered the French and national scientists; the chart of the systematized and classified principles of organization of record-keeping and drafting of the financial reporting is offered.

Актуальність дослідження. Метою бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності відповідно до Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [1, с. 6] та Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності” [2, с. 77] є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Разом з тим, питання систематизації принципів організації обліку та складання фінансової звітності як основної умови, що забезпечує надання користувачам облікової інформації, яка відповідає висунутим вимогам для прийняття управлінських рішень, залишається недослідженим у вітчизняній теорії бухгалтерського обліку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Принципи організації обліку досліджені вітчизняними науковцями: Ф. Ф. Бутенець, В. Завгородній, С. М. Лайчук, О. В. Олійник, Т. М. Слізко, Я. В. Соколов, В. Сопко, М. М. Шигун. Однак, спостерігається відмінність у поглядах на принципи організації обліку та складання фінансової звітності, що потребує розгляду думки кожної з груп науковців.

Колектив вітчизняних науковців на чолі з проф. Ф. Ф. Бутенцем [3, с. 46 – 47] чітко не виділяють принципи організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, однак, досліджують погляди на принципи організації обліку, сформовані англо-американськими вченими кінця IX ст. та французькими вченими XX ст.

В. Сопко та В. Завгородній [4, с. 8 – 11] вирізняють дві групи принципів, які розглядають організацію обліку як систему та як прийом впорядкування.

Т. М. Сльозко [5, с. 19 – 20] в своїх дослідженнях проводить аналогію між принципами організації обліку та принципами бухгалтерського обліку відповідно до Закону України „Про бухгалтерський облік та